

Спільності і відмінності сучасних програм підготовки британських учителів: програми BEd та PGCE

Кіщенко Ю.В.

Починаючи з кінця ХХст., в Англії та Уельсі налічується п'ять основних шляхів до одержання вчительської професії: 4-річний курс на ступінь бакалавра педагогіки (BEd), однорічний курс на одержання післявипускного свідоцтва з педагогіки (PGCE), 2-річний курс на одержання свідоцтва вчителя початкової школи за контрактом (артикульований учитель), курс на одержання кваліфікації ліцензованого вчителя і 2-річний (скорочений) курс на одержання ступеня бакалавра педагогіки для викладання предметів, які не забезпечені необхідною кількістю викладачів. Зміст навчальних курсів з підготовки вчителів базується на 4 основних елементах: вивченні основного предмету, вивченні другого (допоміжного) предмету, професійного циклу, який складається з теорії педагогіки і методики викладання, і практичному досвіді викладання у школі.

Найбільш популярними із перелічених шляхів до вчительської професії сьогодні є 4-річний курс на одержання ступеню бакалавра педагогіки та однорічний курс, що веде до одержання післявипускного свідоцтва з педагогіки [1, 29]. Доцільно зазначити, що незважаючи на те, що програми BEd для майбутніх вчителів початкової і середньої школи обіймають однаковий час (як і програми PGCE для початкової і середньої школи), англійські педагоги наголошують на відмінностях між ними. Окрім вікових особливостей, слід враховувати той факт, що майбутні вчителі середньої школи вивчають два предмети своєї майбутньої спеціалізації - основний і допоміжний, – у той час як учителі початкової школи мають оволодіти предметами, що складають ядро програми початкової школи – математика, англійська мова і дисципліни природничого циклу. Отже, існують окремі програми, що ведуть до одержання ступеня бакалавра педагогіки для середньої (BEd secondary) і початкової школи (BEd primary), і програми, що ведуть до одержання післявипускного свідоцтва з педагогіки для середньої (PGCE secondary) і початкової школи (PGCE primary).

Зупинимося на детальному розгляді програм 4-річного курсу на одержання ступеня бакалавра педагогіки і однорічного курсу на одержання післявипускного свідоцтва з педагогіки для середньої (BEd secondary, PGCE secondary) і початкової школи (BEd primary, PGCE primary), відповідно.

Чотирирічний курс на одержання ступеня бакалавра педагогіки для середньої школи має на меті підготовку вчителів з такими спеціальними і професійними якостями, як: високий рівень знань з основного предмету; вміння критично аналізувати і оцінювати основний предмет у взаємозв'язку з такими предметами, як психологія, соціологія і філософія; компетентність у галузі другого предмету; розуміння того, як обрані два предмети співвідносяться зі шкільною програмою у цілому і їх особливої ролі в освіті дітей; знання вікових особливостей дітей середнього шкільного віку; сприйняття дитини як особистості; наявність вміння працювати з дітьми різного рівня здібностей і етнічного походження; розуміння механізмів взаємодії теорії і практики в учительській діяльності; вміння керувати класним колективом; вміння використовувати різні методи оцінювання; розуміння важливості стійких зв'язків між школою і суспільством і ролі вчителя у їх розвитку; особиста ініціатива; критичне ставлення до своєї діяльності і готовність постійно вдосконалювати свій професійний рівень [2, 8].

Навчальний курс розраховано на 4 роки. Він складається з модулів - відносно самостійних, логічно пов'язаних частин навчального матеріалу. Студенти вивчають по 6 модулів у семестр (академічний рік складається з 2-х семестрів). Усі модулі повинні вивчатися на протязі тих навчальних років, на які вони розраховані; їх вивчення закінчується заліками.

Студенти обов'язково повинні обрати другий (додатковий) предмет для викладання у школі. Цей додатковий предмет може бути обраний із слідуючого списку: образотворче мистецтво, англійська мова, історія, географія, математика, природознавство, фізичне виховання.

Програма на одержання ступеню BEd secondary складається з 4-х компонентів:

- 1) курс основного предмету (main studies) і другого (допоміжного) предмету;
- 2) цикл педагогічних дисциплін (educational studies);
- 3) професійний курс (professional studies);
- 4) педагогічна практика у школі (school experience).

Досить часто цикл педагогічних дисциплін і професійний курс англійські педагоги поєднують у єдиний **професійний курс** [4, 8].

Навчальний курс розподіляється за 3-ма рівнями:

- рівень 1 складається з двох семестрів першого року навчання і першого семестру другого року навчання;
- рівень 2 складається з другого семестру другого року навчання і двох семестрів третього року навчання;
- рівень 3 складається з двох семестрів четвертого року навчання.

На кожному рівні студент повинен виконати 8 модулів і одержати заліки з них, а також на рівнях 1 і 2 - додаткові модулі для статусу кваліфікованого вчителя (QTS). Модулі QTS – це блоки *педагогічної практики*, які необхідно виконати для одержання ступеня бакалавра педагогіки і статусу кваліфікованого вчителя.

Університети Англії та Уельсу, дотримуються системи "накопичування заліків". Кожний модуль має цінність 15-ти заліків. Студенти, які успішно виконали 8 модулів рівня 1, тим самим накопичують 120 заліків рівня 1. Якщо на цій стадії вони з особистих причин вирішують перервати своє навчання, їм видається свідоцтво про вищу освіту (Certificate in Higher Education).

Студенти, які успішно виконали програму рівня 1 і рівня 2 і які набрали таким чином 240 заліків (120 заліків рівня 1 і 120 заліків рівня 2), за бажанням можуть перервати навчання і одержати на цій стадії диплом про вищу освіту (Diploma in Higher Education) [2, 9].

Професійний цикл має на меті забезпечити майбутніх учителів інформацією про сучасні дослідження у галузі педагогіки, допомогти зрозуміти постійну необхідність систематично перевіряти свої особисті теорії та погляди на практиці. Модульний розподіл матеріалу даного циклу відбувається у такій логічній

послідовності: “Вступ до спеціальності”(“Preparing to teach”) – I семестр, “Розуміння учнів” (“Understanding pupils”) – II семестр, “Планування навчального процесу” (“Planning for effective learning”) – III семестр, “Оцінювання та оцінка” (“Assessment and evaluation”) – IV семестр, “Педагогічна техніка” (“Teaching strategies”) – V семестр, “Принципи складання навчального плану та його оцінка” (“Principles of curriculum design and evaluation”) – VI семестр, “Шкільна програма” (“Curriculum issues”) – VII семестр, “Педагогічна професіональна майстерність” (“The teacher as a professional”) – VIII семестр. Серед загальної кількості годин професійного курсу 20% відводиться на вивчення методик викладання основного і допоміжного предметів [4, 37-44].

Педагогічна практика студентів тісно переплітається з циклом професійного навчання, але водночас вона є самостійним компонентом програми підготовки вчителя. У системі організації практики в англійських вузах прослідковується ідея її неперервності. Практика складається з окремих ланок, що реалізуються на кожному році навчання, і, залежно від мети навчання, поділяється на ознайомчу (відвідування школи з метою спостереження і вивчення процесу навчання), серійну (проведення пробних уроків і виховної роботи з учнями у відведений час без відриву від занять у вузі), блочну (неперервна педагогічна практика з відривом від навчання). По закінченні останньої практики на IV курсі проводять іспит, під час якого студенти дають відкриті уроки перед спеціально створеною комісією. Оцінка за педагогічну практику враховується до загальної оцінки за педагогіку.

Однорічний курс на одержання свідоцтва з педагогіки для середньої школи ставить своєю метою активно залучати школу до процесу підготовки вчителя. Усі студенти програми PGCE проводять у школі 60% свого навчального часу. Для ефективності даного навчального курсу необхідно забезпечити тісну співпрацю трьох, так званих, партнерів: шкіл, самих студентів та університету. Школи об'єднуються у консорціуми (по 4-10 шкіл у кожному консорціумі), що розташовані у певному географічному регіоні. Тісний зв'язок між консорціумами уможлиблюється завдяки спеціальній посаді – *зв'язуючий тьютор*. За період педагогічної практики тьютор має двічі відвідати кожную школу

консорціуму. Він забезпечує зв'язок між вузом і школою і є першою особою, до якої слід звертатися у разі виникнення будь-яких проблем [3, 12].

Період навчання за програмою PGCE становить 38 тижнів, і тим самим він більше відповідає шкільному навчальному року, ніж вузівському періоду навчання. Оскільки більшу частину часу відведено для роботи у школі, даний курс має характер професійної підготовки. Студенти сприймаються як члени педагогічного колективу. В одній школі можуть працювати до 10 студентів. Основним керівником роботи практиканта є член шкільного колективу - *ментор*. Він призначається директором школи і має бути спеціалістом з предметів спеціалізації майбутніх учителів. Його навантаження передбачає години для виконання обов'язків ментора [5, 23]. Таким чином забезпечується керівництво педагогічною практикою з боку тих, хто безпосередньо знайомий з проблемами даної школи і даної місцевості. Серед необхідних умов для одержання статусу вчителя-наставника (ментора) відзначимо добре володіння навичками педагогічного менеджменту, високу предметну і методичну підготовку, комплекс особистісних якостей, таких як рефлексивність, вміння слухати, емпатія, творчість, дружелюбність.

Навчальний рік за даною програмою розподілено на 3 триместри: осінній (12 вересня - 20 грудня), весінній (3 січня - 7 квітня) і літній (25 квітня - 30 червня). Умовно весь навчальний курс можна поділити на 5 фаз.

Перша фаза складається із тижнів 1-4, і назвати її можна *орієнтаційною*. Перший тиждень студенти проводять у школі за місцем проживання. За цей час вони мають скласти враження про школу, її навчальні програми. Таку мікропрактику можна віднести до розряду ознайомчої. Ще три тижні цієї фази студенти проводять в університеті: вони знайомляться з університетськими тьюторами, з навчальним курсом та його завданнями, з поняттями "вчитель-професіонал" і "рефлексуючий практик". У цей період майбутні вчителі повинні чітко визначити взаємозв'язок предмету своєї спеціалізації зі шкільною програмою і з Національною програмою взагалі і скласти свою індивідуальну програму для вивчення цього предмету. Один день на тиждень студенти відвідують школу, де вони знайомляться з організацією

навчального процесу і з методикою викладання предмету своєї майбутньої спеціалізації.

До другої фази належать тижні 5-20. Цей період є періодом початку викладання предмету спеціалізації. У цей час 2,5 дні на тиждень відводиться на відвідування школи (А), 0,5 дня на тиждень - на роботу в консорціумі та 2 дні на тиждень - на заняття в університеті.

Третя фаза обіймає тижні 22-35. На 22-му тижні студенти переходять до школи (Б), де вони продовжують набувати професійного досвіду (школа (Б) відрізняється від попередньої іншим соціально-культурним статусом даної місцевості). З цього моменту вони фактично весь свій час проводять у школі. Вони відповідають за викладання предметів спеціалізації у декількох класах, виконують обов'язки класного керівника і беруть участь у всіх сферах шкільного життя. Приблизний розподіл тижневого часу можливо показати таким чином: 3 дні - для викладання основного предмету, 1 день - для спостережень, 0,5 дня - для самоосвіти і підготовки до уроків. Особлива увага приділяється питанням керування середньою школою, зв'язкам з іншими школами, з батьками, з громадськістю, з підприємствами і навіть з комерцією.

Четверта фаза є завершальною і охоплює тижні 36-41. У цей період студенти мають можливість займатися вивченням особливостей процесу мислення, а також провести невелике дослідження щодо поліпшення навчального процесу у школі.

П'ята фаза продовжується лише один - 42-й – тиждень. Студенти відвідують заключні лекції, консультації, готують документацію для екзаменаційної комісії. Рішення комісії, як правило, оголошують 30 червня [5, 11-15].

Аналіз вивчення даної програми підготовки вчителів дає підстави для висновку, що студенти напрямку PGCE проводять більшу частину навчального часу у школі. Для чіткості планування і організації навчального процесу запроваджується умовний розподіл даної програми на два цикли: 1) цикл з вивчення предмету спеціалізації і 2) професійний цикл (останній налічує 120 годин навчального часу, із них 66 годин відведено на методику). Мета цього циклу –

навчити студентів розглядати питання педагогіки як у теоретичному, так і у практичному контексті.

Увесь професійний цикл складається із 6 модулів:

1. Учитель-професіонал 1: вступ і орієнтація.
2. Учитель, який уміє планувати навчальний процес.
3. Класний керівник.
4. Учитель, який уміє оцінювати роботу учнів.
5. Учитель-професіонал 2: участь у житті школи.
6. Рефлексуючий практик.

Кожний із модулів вивчається окремо. Основні положення обговорюються на заняттях в університеті. У школі теорія втілюється у практику. Зміст окремих модулів і складає загальну структуру професійного циклу. Заключне завдання за програмою PGCE виконується на базі школи (Б) у вигляді наукового дослідження, що презентується перед спеціальною комісією, куди входять викладачі вузу, представники викладацького складу школи, студенти даної програми [5, 27].

Отже, детальне вивчення сучасних програм підготовки вчителя в Англії та Уельсі підтверджує їх спрямованість на інтеграцію теорії та практики. Саме ідеї інтеграції сформували основу концептуального обґрунтування сучасної англійської реформи педагогічної освіти, яка одержала назву “підготовка вчителя з центром у школі” [6, 58]. Ключовим положенням нової моделі англійської системи підготовки вчителя є утвердження *школи* у статусі *вузівського партнера* у системі професійно-педагогічної підготовки вчителя. Фактично ті партнерські зв’язки, які історично існували між англійськими вузами і школами, в умовах активізації інтеграційних процесів наприкінці ХХ – початку ХХІ століття переходять на новий якісний рівень – систему рівноправного партнерства “вуз – школа”. Вищі навчальні заклади у цьому партнерстві виступають широким контекстом професійного становлення майбутнього вчителя. Такий напрямок залучає до роботи зі студентами-майбутніми вчителями викладачів вузів і шкільних вчителів-професіоналів, що забезпечує повну включеність студентів у педагогічну теорію та практику.

ЛИТЕРАТУРА:

1. A decade of reforms at compulsory education level in the European Union (1984-94). – EURYDICE, 1996. – 315 p.
2. Primary BEd programme handbook. - Bedford: De Montfort University Press, 2000. -120 p.
3. Primary PGCE course handbook. - Bedford: De Montfort University Press, 2000. - 81 p.
4. Secondary BEd Honours degree course handbook. - Bedford: De Montfort University Press, 1999. - 55 p.
5. Secondary PGCE course handbook. - Bedford: De Montfort University Press, 1999. - 117p.
6. Universities Council for the education of teachers. A survey of students completing university courses of initial training for the teaching profession in 1999. - London: UCET, 2000. - 230 p.